

Cinema bis/ Vincent, Tim i l'estrany Jack Skellington

XAVIER GORDI

Fotograma
de Vincent (1982)

Frankenweenie, que s'estrena aquest mes d'octubre, no és la primera incursió de Tim Burton en el cinema d'animació, amb obres tan rodones com *Vincent*, *The Nightmare Before Christmas* o *Corpse Bride*

Vincent Price ha escrit el seu nom amb majúscules dins la història del cinema. Gràcies a un físic i una elegància prodigiosos, és un dels pocs actors capaços de mantenir un nivell excel·lent durant una llarguíssima carrera, amb grans interpretacions quan tenia el suport d'un gran equip però també quan les produccions eren més modestes. La seva sola presència aconseguia salvar films que sense ell no tindrien el més mínim interès. I això no és a l'abast de tothom. Des de les seves primeres pel·lícules, *Pee Wee's Big Adventure* (1985) i *Beetlejuice* (1988), Tim

Burton va reunir un grup de seguidors que sabíem que podria tenir una carrera sorprenent. En aquells temps, quan amb prou feines es parlava d'Internet i regnaven encara el VHS (i no sóc tan vell, carai!), sabia a través de revistes i *fanzines* que Burton havia debutat el 1982 amb un curtmetratge escassament distribuït anomenat *Vincent*, un homenatge al seu també idolatrat Vincent Price. Aquest curt no es veuria al nostre país fins que el director estrenés *The Nightmare Before Christmas* l'any 1993.

No recordo ben bé quin any era que estava vagant somnolent per Sitges a l'hora de la migdiada quan vaig entrar a unes cabines situades al passeig Marítim on oferien cinema gratuït. Quina va ser la meua sorpresa en adonar-me que, com aquell qui no vol la cosa, programaven sense avis previ el curt que feia tan de temps que anhelava veure. *Vincent* és una raresa d'animació

en blanc i negre –realitzada amb la que aleshores era una tècnica passada de moda, l'*stop-motion*– i basada en un poema de Tim Burton recitat pel mateix Vincent Price. L'animació va anar a càrrec de Stephen Chiodo, autor d'una altra obra de culte, *Killer Clowns from Outer Space*. Amb tot això no cal dir que *Vincent*, produït per Disney, no va encaixar dins els seus paràmetres, tot i les bones crítiques. En els seus escassos cinc minutets, *Vincent* ja té tots els tics que hi haurà a l'obra futura de Tim Burton, un cineasta que en el fons sempre fa la mateixa pel·lícula però canviant l'embolcall segons el gènere (conte de fades, drama, biopic, terror, superherois, ciència-ficció...) i que demostra una gran capacitat de fer-se propis projectes que inicialment eren encàrrecs.

S'ha parlat molt de les fonts d'on beu Tim Burton: el terror gòtic, amb les adaptacions de Poe i Lovecraft al capdavant, les revistes i la ciència-ficció *pulp* o l'*stop-motion* (animació fotograma per fotograma) amb Ray Harryhausen i Jan Svankmajer com a principals referències. Però, possiblement, d'on beu més directament, tant en el pla formal com en el temàtic, és de l'expressionisme alemany. A *Vincent* ja hi trobem temes com la dicotomia entre el món real i l'imaginari (el primer és gris i sense interès mentre que el segon és frenètic i viu), la presència de la mort o el desdoblament de personalitat. El personatge de Vincent Malloy és una persona descol·locada, solitària, incompresa, conscient de la seva alienació i del fet que no ha fet res per provocar aquesta situació, unes característiques que compartiran més endavant altres protagonistes de Burton, com Edward Scissorhands, Pee Wee Herman, Batman o el Barnabas Collins de la recent *Dark Shadows* (si us plau, no feu cas a l'espantós tràiler que presenta la pel·lícula com una comèdia i gaudiu-ne si encara no ho heu fet). Físicament, aquests personatges solen ser prims i amb rostres pàl·lids, ulleres profundes i cabells despentinats, influència innegable d'obres com *Das Cabinet des Dr. Caligari* (Robert Wiene, 1919), *Nosferatu* (Friedrich Wilhelm Murnau, 1922), *Metropolis* (Fritz Lang, 1927) o *Der Golem* (Paul Wegener, 1920). A *Vincent* també hi trobem un imaginari terrorífic i a la vegada divertit, ple de personatges excèntrics i amb una estètica heretada de l'expressionisme alemany però adaptada a les necessitats de Burton, que té molta cura dels contrastos i els clarobscur –tot i que, si s'escau, sap jugar amb els colors– i que fa servir perspectives anguloses, ombres allargades i decorats vius que sembla que interactuen amb els personatges. Com en altres films de Burton, la música també juga un

paper importantíssim per aconseguir l'atmosfera particular de *Vincent*. En futurs projectes, el director apostarà sovint per la música, però amb números que funcionen com un engranatge per fer evolucionar la trama. La persona en qui més confia és Danny Elfman, autor entre moltes d'altres, de les partitures de *The Nightmare Before Christmas*, *Corpse Bride* o *Frankenweenie*, el *remake* del seu propi curt de 1984, que s'estrena aquest octubre.

Vincent és, doncs, una de les obres més rodones de Tim Burton, un director que té el punt fort en la creació de mons i de personatges apassionants, amb un indiscutible domini estètic. Els guions dels seus films, però, ja són figures d'un altre paner: el director –excepte quan crea la història o dissenya els personatges– rarament intervé en el desenvolupament o en la narració, amb resultats més (el cas de *Ed Wood*) o menys encertats (*Charlie and the Chocolate Factory*). És evident que Burton se sent més còmode rodant peces més compactes i per això moltes de les seves pel·lícules són sovint un seguit d'esquetxos on sol fallar el fil conductor (*Big Fish*, *Pee Wee*, *Mars Attacks!*, *Charlie*, *Alice in Wonderland*) i amb alts i baixos de ritme. El resultat són obres desequilibrades i, fins i tot, insípides, com si haguéssim assistit a un foc d'artificis espectacular però amb un missatge que no queda prou clar.

La preferència per peces compactes es confirma veient com Burton ha concebut la majoria dels seus projectes més personals: *Vincent* és un curt, *Frankenweenie* (la versió de 1984) també, *The Nightmare Before Christmas* també era originalment un curtmetratge i *Mars Attacks!* està concebuda com un conjunt d'esquetxos. També ho confirmen les seves incursions en el món literari, com *La trista mort del noi ostra*, històries breus i anecdòtiques amb una gran riquesa de personatges. Tim Burton, al contrari de la majoria d'autors, sol posar la història en segon pla al servei d'un món i d'uns personatges propis.

The Nightmare Before Christmas (1993) es va convertir en un film de culte des del mateix moment de l'estrena, per dues raons de pes: era una obra d'animació –feta amb la tècnica artesanal de l'*stop-motion*, en un moment en què tothom ja parlava de les meravelles de la digitalització– i a més a més un musical, amb una gran partitura de l'habitual Danny Elfman. Burton ja havia introduït fragments de *stop-motion* a *Pee Wee* i *Beetlejuice* i més endavant ho repetiria a *Sleepy Hollow* –tot i que a *Mars Attacks!* li ho varen vetar. A més, s'estrenava amb l'aureola de ser un film d'animació però dirigit

també a un públic adult, un concepte que tan bons resultats va donar posteriorment a Pixar. El projecte sorgia d'una idea de joventut que tenia molts paral·lelismes amb *Vincent*, perquè la idea original era fer un curt amb una veu en off que recitava un poema sobre les desventures de Jack Skellington, pertanyent al món de Halloween, que pretén segrestar el Pare Noel, enlluernat per la idea d'organitzar ell mateix el Nadal. Gràcies a l'èxit dels seus darrers films fins aleshores, com *Batman* (1992), Burton va voler rescatar la història de *The Nightmare Before Christmas*, propietat de Disney, d'on havia marxat anys enrere per falta d'encaix. Finalment, Disney va produir la pel·lícula a través de la seva filial Touchstone Pictures. El procés de creació es va allargar durant tres anys i Burton va delegar la direcció a Henry Selick, perquè ell estava ocupat rodant *Batman returns* (1992).

La concepció i el disseny de l'obra és totalment burtoniana, encara que en el guió hi col·laboressin Maichael McDowell (*Beetlejuice*) i Caroline Thompson (*Corpse Bride*, *Edward Scissorhands*, *The Addams Family*). Tot i això s'ha comès la injustícia de considerar Burton com el director del film en detriment d'un Selick que fins a la recent *Coraline* (2009), elogiada per la crítica, havia tingut un paper secundari. Si hem de ser justos i considerem que *The Nightmare Before Christmas* és de Burton, ja que n'és el productor, també li hauríem d'adjudicar dues obres de les quals és productor i que van resultar sonors fracassos comercials, *James and The Giant Peach* (1996, una adaptació de Roald Dahl dirigida per Selick que també utilitza la tècnica *stop-motion* en gran part del llargmetratge), i *Cabin Boy* (1994, dirigida per Adam Resnick i protagonitzada per l'humorista Chris Elliot, ideòleg de la majestuosa sèrie *Get a Life*).

El triangle amorós de Victor Van Dort

Les aventures de Jack Skellington van donar la volta al món i van crear un marxandatge descomunal. Les males llengües diuen que va ser per aquesta raó que Burton es va decidir a fer *Corpse Bride* l'any 2005, aquesta vegada per

a Warner Bros. Durant aquests anys, el director ha assaborit els alts i baixos d'una carrera amb moments de glòria (el cas d'*Ed Wood* i de bons films com *Big Fish* o *Sleepy Hollow*), productes que el van alimentar comercialment (l'impersonal *Planet of the Apes*, un dels únics films avorrits de la seva carrera), i amb patacades relatives com ara *Mars Attacks!* o *Charlie and the Chocolate Factory*.

Tot i que ja no hi havia l'efecte sorpresa, el públic esperava amb moltes ganes *Corpse Bride*, la seva primera incursió en l'animació des de *The Nightmare Before Christmas*. En aquesta ocasió, Burton codirigeix amb Mike Johnson, que ja havia treballat a *The Nightmare*, encara que a la pràctica el procediment va ser el mateix: el dia a dia corria a càrrec de Mike Johnson mentre que Burton supervisava el treball. En el guió, a més de Burton, també hi varen col·laborar Caroline Thompson i John August (*Big Fish*, *Charlie and the Chocolate Factory*, *Dark Shadows* i la nova *Frankenweenie*), i també el català Carlos Grangel, que va col·laborar en el disseny dels personatges.

Tot i no ser una continuació de les aventures de Jack Skellington, les comparacions són inevitables. En aquesta ocasió, els referents dels quals se serveix Tim Burton són més madurs, i adapta una història d'amor tràgica, inspirada en un conte rus del segle XIX, entre Victor Van Dort, la seva promesa Victòria i la difunta Emily. Per suavitzar-ne el contingut, s'hi inclouen tocs d'humor i Burton fa servir el color per representar l'atraient món dels morts. *Corpse Bride* té menys números musicals (també de Danny Elfman) que *The Nightmare Before Christmas*. En tot cas, triar una de les dues pel·lícules és una qüestió de gustos, perquè ambdues són magistrals.

Però torno altra vegada a Sitges. Després de descobrir *Vincent* a la cabina del passeig Marítim, la festa es va completar amb *Frankenweenie* (1984), un altre curt (o migmetratge, si ens posem primmirats) de gairebé 30 minuts, fins aleshores inèdit al nostre país, rodat amb personatges reals i en blanc i negre. La història, protagonitzada per Shelley Duvall, Sofia Coppola i el curiós Paul Bartel (us recomano *Eating Raoul*), és un homenatge a *Frankenstein* (1933) i a *Bride of Frankenstein* (1933), amb un nen de nom Victor que ressuscita el seu gosset Sparky mort en circumstàncies tràgiques. El nou film d'animació de Tim Burton que s'ha estrenat a Sitges aquest octubre és un *remake* d'aquest curt fet també amb *stop-motion* i en tres dimensions. I ja que parlem de *stop-motion*, un consell: no us perdeu dues joies fetes amb aquesta tècnica, *Grand Prix a la muntanya dels invents* (Ivo Caprino, 1975) i *Mad Monster Party?* (Jules Bass, 1967).

Fundació
BancSabadell

